

SOCIAL FILOSOFIYADA MILLET MÁSELESI

Saparbaeva Úmidaxan Qállibek qızı

QMU Filosofiya qániygeligi 2-kurs magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15279422>

Annotaciya. *Usi maqalada socialliq filosofiya millet túsiniğiniń túrli teoriyalıq talqılawları sáwlelendiriledi. Millet – bul ulıwma til, aymaq, ekonomikalıq turmis hám mádeniyatqa iye bolgan jámiyetlik birlik. Millet máselesin filosofiyalıq kózqarastan úyrengen belgili oyshıllar – Ernest Renan, Karl Marks, Maks Veber, Jozef Stalin, Benedikt Anderson hám Entoni Smittiń kózqarasları tallanadı. Bul ahmlar milletti sociallıq-ekonomikalıq, mádeniy hám tariyxıy tárepler tiykarında talqılağan. Maqalada millet túsiniğiniń globallasıw dáwirindegi jańa talqılawları da kórip shıǵıladı.*

Gilt sózler: *Millet túsiniğı, Sociallıq filosofiya, Milliy ózlik, Ernest Renan, Karl Marks, Maks Veber, Jozef Stalin, Benedikt Anderson, Entoni Smit, Milliy mádeniyat, Globallasıw, Sociallıq birlik, Milletler aralıq qatnasıqlar.*

ВОПРОС НАЦИОНАЛЬНОСТИ В СОЦИАЛЬНОЙ ФИЛОСОФИИ

Аннотация. *В данной статье рассматриваются различные теоретические интерпретации понятия нации в социальной философии. Нация – это социальная единица, имеющая общий язык, территорию, экономическую жизнь и культуру. Анализируются взгляды известных мыслителей, изучавших проблему нации с философской точки зрения, - Эрнеста Ренана, Карла Маркса, Макса Вебера, Иосифа Сталина, Бенедикта Андерсона и Энтони Смита. Эти ученые интерпретировали нацию на основе социально-экономических, культурных и исторических аспектов. В статье также рассматриваются новые трактовки понятия нация в эпоху глобализации.*

Ключевые слова: *Понятие нации Социальная философия Национальная идентичность Эрнест Ренан, Карл Маркс, Макс Вебер, Иосиф Сталин, Бенедикт Андерсон, Энтони Смит, Национальная культура Глобализация Социальное единство Международные отношения*

THE QUESTION OF NATIONALITY IN SOCIAL PHILOSOPHY

Abstract. *This article examines various theoretical interpretations of the concept of nation in social philosophy. A nation is a social unit with a common language, territory, economic life, and culture. The views of famous thinkers who studied the issue of nation from a philosophical perspective are analyzed: Ernest Renan, Karl Marx, Max Weber, Joseph Stalin,*

Benedict Anderson, and Anthony Smith. These scholars interpreted the nation based on socio-economic, cultural, and historical aspects. The article also examines new interpretations of the concept of nation in the era of globalization.

Keywords: *The concept of nation Social philosophy National identity Ernest Renan Carl Marx Max Weber Joseph Stalin Benedict Anderson Anthony Smith National culture Globalization Social unity Interethnic relations.*

Socialliq filosofiyada millet máselesi jámiyetniń rawajlanıwı, socialliq qatnasıqlar hám milliy ózlikti ańlaw procesleri menen baylanısh áhmiyetli temalardan biri. Millet túsiniǵı, onıń qalıplesiwi hám rawajlanıwı filosofiyalıq kózqarastan túrlishe talqılanadı. Millet – bul uliwma til, aymaq, ekonomikalıq turmis hám mádeniyatqa iye bolǵan, ózligin túsiniwi joqarı dárejede qalıplesken socialliq topar. Millet tek biologiyalıq yamasa etnikalıq birlik emes, al socialliq, mádeniy hám siyasiy jaqtan da bir pútinlikti anlatadı. Millet – bul adamlardıń tariyxıy qalıplesken turaqlı jámaáti bolıp, olar uliwma aymaq, til, mádeniyat, ekonomikalıq turmis hám ózin ózine tán socialliq topar sıpatında ańlaw sıyaqlı belgiler menen birlesedi. Millet tek biogenetikalıq emes, al mádeniy hám tariyxıy táreplerdiń únlesliginen de quralǵan. Millet túsiniǵı xalıq hám elat túsiniǵılerine jaqın bolsa da, onnan pariǵ qıladı. Máselen, elat ta belgili bir tariyxıy hám mádeniy birlikke iye, biraq ol millette qaraganda kemirek shólkemlesken hám rawajlangan boladı.

Milletti qalıplestiriwshi tiykargı faktorlar tómendegiler:

1. Til – milletniń tiykargı identifikatorlarınan biri
2. Mádeniyat – úrp-ádetler, dástúrler, kórkem óner, ádebiyat hám basqa da mádeniy qádiriyatlar.
3. Tariyx – uliwma tariyxıy yad hám dástúrler.
4. Ózlikti ańlaw – óz millette tiyislilik sezimi.
5. Aymaq – millet jasaytuǵın yaki tariyxıy baylanısqa orın.

Millet milliy ózlikti ańlaw hám socialliq tilekleslikti qalıplestiredi hám de xalıqtıń socialliq-mádeniy turmısın shólkemlestiredi. 1. Socialliq hám siyasiy tiykarlar. Millet tek ǵana mádeniy hám tariyxıy birlik emes, al siyasiy jaqtan da qalıplesken jámaát. Ayırım milletler mámleket dúzgen bolsa, basqaları bir neshe mámleketlerde jasaydı. Milliy mámleketler (milliy mámleket dúzgen milletler) óz siyasiy ǵárezsizligin támiyinlewge umtıladı. Ayırım milletlerde din úlken áhmiyetke iye bolıp, milliy identifikaciyanıń áhmiyetli bólegi yesaplanadı (mısalı, yahudiyler yamasa armanılar).

Biraq, barlıq milletler ushın din tiykargı belgi emes, ayırım jagdaylarda kóp konfessiyalıq ta ushirasadı. Etnogenez hám milliy qalıplesiw. Millettiń qalıplesiwi uzaq tariyxıy process bolıp, túrli elatlar, qawimler hám xalıqlar birlesiwı yaqı assimilyaciyası nátiyjesinde júzege keledi. Bul process etnogenez dep ataladı hám onda mádeniyatlardıń aralasıwı, úrp-ádetler hám tildegi ózgerisler áhmiyetli orın tutadı. 4. Globallasıw hám milliy identifikaciya.

Globallasıw sharayatında milletlerdiń ózligin saqlap qalıw áhmiyetli máselege aylanbaqta.

Migraciya hám mádeniyatlardıń aralasıwı sebepli ayırım milletlerdiń ózligin ańlawında mashqalalar júzege keledi. Sol sebepli, milliy ózlikti saqlaw hám rawajlandırıw ushın mádeniyat hám tildi qorgaw baǵdarlamaları islep shıǵılmaqta. Milliy ideya hám ideologiya. Kóplegen mámleketlerde millettiń birligin saqlaw ushin milliy ideya hám ideologiya qalıplestiriledi. Bul ideyalar milliy qádiriyatlar, til, úrp-ádetler hám tariyxıy jetiskenlikler tiykarında jaratıladı. Milliy shaxs hám millechilik. Milliy ózlikti kúshli ańlaw hám millet máplerin qorgaw háreketi millechilik dep ataladı. Millechilik hár qıylı kórinislerde kórinisi mumkin: salamat milliy maqtanıstıan baslap, basqa milletlerdi kemsitiwge qaratılǵan radikal kórinislerge shekem.

Millet máselesinin tiykargı filosofiyalıq tárepleri:

1. Milliy ózlik hám identifikaciya: Millet máselesi filosofiyalıq jaqtan ózligin ańlaw, milliy qádiriyatlardı saqlaw hám rawajlandırıw menen baylanıslı. Bul máselede milliy ideya hám ideallar áhmiyetli orın tutadı.

2. Milliy sana hám mádeniyat: milletti qalıplestiriwshi tiykargı faktorlardan biri – milliy sana hám mádeniyat. Filosofiyalıq jaqtan qaraǵanda, milliy mádeniyat – bul tariyxıy rawajlanıw procesinde qalıplesken ruwxıy miyras.

3. Milletler aralıq qatnasıqlar hám globallasıw: Házirgi dáwirde millet máselesi globallasıw tásirinde jana túsiniklerge iye bolmaqta. Milliy ózlikti saqlap qalıw hám globallasıw procesinde milliy qádiriyatlardı joǵaltıw mashqalası filosofiyalıq talqılanadı.

4. Milliylik hám mámleket: Millet hám mámleket ortasındaǵı qatnaslar sociallıq filosofiyada áhmiyetli orın tutadı. Milliy mámleketlerdiń qalıplesiwi hám milliy suverenitetti támiyinlew máseleleri de áhmiyetli.

5. Milliy pikirlew hám ideologiya: Milliy pikirlew – bul xalıqtıń tariyxıy tájiriybesi hám dúnyaǵa kózqarasınıń kórinisi. Ideologiya bolsa millettiń jámiyetlik-siyasiy, ruwxıy-ádep-ıkramlılıq baǵdarın belgileydi.

Socialliq filosofiyada millet túsiniǵı túrli dáwirlerde túrli oyshıllar tárepinen analizlengen. Tórende millet túsiniǵın filosofiyalıq kózqarastan úyrenen ayırım belgili oyshıl hám alımlar haqqında qısqasha maǵlıwmat beremen:

1. Ernest Renan (1823-1892);

Francuz tariyxshısı hám filosofi. Tiýkargısı: “Qúest-ce qúune nation?” (Millet ne?) bayanatı. Onıń pikirinshe, millet – bul ótmishtiń estelikleri hám ulıwma yadqa tiýkarlanıp qalıplesken, birgelikte jasawdı qálewshi insanlardıń birligi. Renan milletti biologiyalıq yamasa etnikalıq tárepten emes, bálki erkke tiýkarlangan sociallıq birlik sıpatında koredi.

2. Karl Marks (1818-1883).

Nemis filosofi hám sociologi. Milletti sociallıq-ekonomikalıq sharayatlardıń nátiyjesi sıpatında kórgen. Onıń pikirinshe, millet kapitalizmniń rawajlanıwı menen qalıplesken hám bul sociallıq-ekonomikalıq qatnasıqlardıń jemisi. Milliy máseleni klasslıq gúres hám klasslar arasındaqı qarama-qarsılıqlar menen baylanıstırǵan.

3. Maks Veber (1864-1920)

Nemis sociologi hám filosofi.

Milletti mádeniy hám tariyxıy táreplerdi birlestiriwshi sociallıq birlik dep esaplagan.

Onıń teoriyasına muwapıq, millet mádeniy ózgeshelikler (til, din, dástúr) menen birgelikte siyasiy erk-ıqrar menen de qalıplese.

4. Jozef Stalin (1878-1953)

Sovet mámleketlik ǵayratkeri hám teoretik

Stalin milletti tórt tiýkargı belgige tiýkarlangan sociallıq topar dep kórsetken:

1. Uliwma til.
2. Uliwma aymaq.
3. Uliwma ekonomikalıq turmis.
4. Uluwma psixikalıq dúzilis hám mádeniyat.

Stalin milletke social-ekonomikalıq hám mádeniy birlik sipatında qaragan.

5. Benedikt Anderson (1936-2015). Britaniya-amerikalı tariyxshı hám politolog. Tiýkargısı: “Imagined Communities” (Ayıqlangán jámiyetler) Andersonnıń pikirinshe, millet – bwl sociallıq konstrukciya, yaǵnıy adamlar sanasında qalıplesken kóz aldına keltirilgen jámiyet. Baspasóz hám xabar quralları milletti qalıplestiriwde áhmiyetli rol oynaydı.

6. Entoni Smit (1939-2016). Britaniya sociologi hám millechilikniń teoriiyası: Milletti tariyxıy miyras, ulıwma yad hám etnikalıq tamırlarǵa tiykarlangan mádeniy jámaát sıpatında kóredi. Milliy ózliktilik tiykarınan tariyxıy hám mádeniy tárepleri menen baylanıstıradı.

Millet túsiniǵı filosofiyalıq jaqtan hár túrli talqılangan: ayırım alımlar onı sociallıq-ekonomikalıq faktorlar menen baylanıstırǵan bolsa, basqaları mádeniy, tariyxıy hám psixologiyalıq faktorlardı áhmiyetli dep bilgen. Sol sebepli, millet máselesin bir qıylı kózqaras penen túsindiriw qıyın; bwl tema quramalı hám kóp qırlı esaplanadı. Juwmaq ornında aytsaq boladı : Sociallıq filosofiyada millet máselesi – bul tek tariyxıy emes, al filosofiyalıq kategoriya sıpatında da áhmiyetli. Bul tema milliy sananı rawajlandırıw, milliy birlikti támiyinlew hám zamanagóy globallasıw procesinde milliy ózlikti saqlap qalıw sıyaqlı máselelerdi qamtıp aladı.

REFERENCES

1. Renan, E. (1882). *Qu'est-ce qu'une nation?* Paris: Calmann Lévy.
2. Marks K., Engels F. (1848). *Kommunistlik partiya manifestı*. London: Communist Union.
3. Weber, M. (1922). *Ekonomika i obshestvo*. Berkeley: University of California Press.
4. Stalin, J. (1913). *Marksizm hám milliy másele*. Moskva: Izdatelstvo Kommunist.
5. Anderson, B. (1983). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.
6. Smith, A. D. (1986). *The Ethnic Origins of Nations*. Oxford: Blackwell
7. Gellner, E. (1983). *Milletler hám millechilik*. Ithaca: Cornell University Press
8. Connor, W. (1994). *Ethnonationalism: The Quest for Understanding*. Princeton: Princeton University Press.
9. Hobsbawm, E. J. (1990). *Nations and Nationalism since 1780: Programme, Myth, Reality*. Cambridge: Cambridge University Press.
10. Miller, D. (1995). *On Nationality*. Oxford: Clarendon Press.